

II.
KRIMINOLÓGIA

Nagy utat tett meg a büntetendő cselekmény fejlődésében, míg eljutott ama fokhoz, mikor róla már mint társadalmi jelenségről beszélhetünk. A büntetendő cselekmény a múlt század közepéig csak mint jogi absztrakt fogalom volt kizárólag ismeretes. Csak a társadalmi életjelenségek induktív kutatásával kezd lassan-lassan előderengeni a büntett társadalmi színezete. Elég csodálatos, hisz mielőtt a legkezdetlegesebb társadalmi szervezet a maga vallási, erkölcsi, jogi szabályaihoz eljutott volna, már megvolt az az antiszociális magatartás, melyre az illető társadalom típus önkéntelenül reagált, vagyis az a cselekedet, melyet büntettnek hívunk.

A büntetendő cselekmény tehát elsősorban társadalmi jelenség s csak másod-sorban jogi fogalom, minek szükségképpen következménye, hogy "a büntetőjogtudomány logikai előzménye az a tudomány, mely ugyanezeket a fogalmakat, mint társadalmi életjelenségeket vizsgálja: a kriminológia."¹ S bár ez a gondolkodás logikai követelményei szerint el nem vitatható, még ma is sokan vannak olyanok, kik a büntetettben mást mint elvont jogi fogalmat nem látnak. A túlzó klasszikus iskola ugyanis a kriminalitás szociológiai vizsgálatától a büntett jogi fogalmának felbomlását és ezzel kapcsolatosan az egész büntetőjog kimúlását félti.² Hogy a félelem milyen alaptalan, mutatja az, hogy a klasszikus iskola mérsékelt iránya ez órvro már többé nem hivatkozik, mert helyes értelmezés szerint is nem a büntetőjog, hanem legfeljebb a megtorlás pillérein nyugvó klasszikus büntetőjog kimúlásáról lehetne szó, hanem a vita meddő részét kikapcsolva, kompromisszumokra hajlandó, vagyis a társadalmi védelmi cél gondolatát a megtorló gondolatkörrel igyekszik harmóniába hozni.

Téves volna azonban azt hinni, mintha a szociológiai módszertani kutatás, a kriminalitás biológiai és szociális tanulmányozását koronázó kriminológiai eredmények lettek volna a véleményekben beállott változások előidézői. Nem ezek voltak, hanem a társadalmi élet patológikus szimptomái: a fiatalok és visszaeső gonosz-

1 Vámbéry: Büntetőjog. Budapest, 1913. 2.

2 Legjellegzetesebben juttatja e felfogást kifejezésre Birkmeyer: Was lässt von Liszt vom Strafrecht übrig? München, 1907.

tevőknek a klasszikus alapon nyugvó büntetőjogok hazájában mutatkozó veszedelmes kriminálstatisztikai mérlege volt az új felfogás kifakasztója. Így lett nyilvánvalóvá a társadalmi védelmi gondolat realizálásának szükségessége s így jutott a vita központjába a büntett társadalmi fogalma. Egyfelől a kriminalitás alakulásában épp az imént említett kettős elszomorító jelenség: a fiatalkorúak és visszaesők számának utolsó fél évszázadra eső rohamos emelkedése, de még inkább a kriminológiában ki nem jegecedett a leginkább az orvostudományok terén elfogadott terminológia bírálata nélkül való átvétele következtében mindinkább népszerűvé lett a büntetről, mint szociálpatológiai jelenségről beszélni. Ugyanannyira, hogy a legutóbbi időkig fel sem merült annak a kérdésnek megvitatása, hogy a kriminalitás tényleg patológikus s nem normális társadalmi jelenség-e?

E helyen épp e kérdéssel szeretnénk kissé közelebről szembenézni.

A kérdés vizsgálata annál is fontosabb, mert csak a kriminalitás normális vagy patológikus jellegének eldöntése van hivatva választ adni ama másik kérdésre, hogy várható-e tudományos alapon a kriminalitás egykor teljes elsorvadása. Igen vagy nem?

A kriminalitás tényezői induktív felfejtésével foglalkozó tudományág latin terminológiája, kriminálaetiológia, helyesen fedi a fogalmat, amennyiben aetiológia, a tiszta latinban az okok kutatását, megállapítását (causarum inquisitio) jelenti. Nem így a magyar terminológia, a bűnügyi kóroktan, ugyanis a kérdést abban az irányban látszik eldönteni, hogy a büntett kóros, patológikus társadalmi jelenség általában minden körülmények között. Az alábbiakból látni fogjuk, hogy helyesen-e?

A kriminalitás jellegének szociológiai vizsgálata csak a legutóbbi időre esik, épp a normális és patológikus fogalmak behatóbb tanulmányozása eredőjeként.

Nem lehet e sorok feladata a fejlődés valamennyi fázisát bemutatni, hanem csak ama legfőbb szakaira utalunk, melyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a kérdés tisztább kialakulását s ezzel kapcsolatban a magunk felfogását megismertessük.

A normális és patológikus jelenségek megkülönböztetésének legkezdtelegesebb foka abba a korba esik, mikor a betegséget földöntúli lények által okozott miazmának tekintették: az Istenek haragjának, a gonosz szellem megszállásának stb.

Egy további fejlődési fok, mikor a betegséget már többé nem tekintik szupernaturális eredetűnek. A betegség tehát épp olyan természetes jelenség, mint az egészség. E fejlődési fok azonban differenciálódik. Míg ugyanis Virchow

fellépéséig az orvostudomány a normális és patológikus között kvalitatív megkülönböztetést tett, addig a normális állapotának megbillenésével, vagyis a patológikus életjelenség nem egyéb, mint a normálfunkciók fokozódása, vagy csökkenése.

A normális és patológikus fogalmának eme fejlődési fokait alkalmazva a társadalmi életre tehát, míg a kezdetleges fokon úgy a szupernaturális, mint a kvalitatív megkülönböztetésen nyugvó naturális felfogás szerint a kriminalitás patológikus jelenség, addig a Virchow utáni uralkodó tan alapján kriminalitás és normális emberi cselekedet között nincs minőségbeli különbség, mert mindkettőnek gyökere a normális társadalmi életben rejlik.

Az olasz pozitív iskola, amint tudjuk, a gonosztevő biológiai képe megkonstruálását a patológián építi fel, hogy azután e biológiai tényezők szintézise minnek neveztetik: kriminális neurózisnak-e (Ferri) vagy epilepsziának-e (Lombroso), az közömbös. Így sokan azt a következtetést vonják le, hogy az olasz iskola a kriminalitásban patológikus társadalmi jelenséget lát. A kérdés illetően eldöntése téves premisszákon nyugszik, mert a büntettes biopszichológiájának mi köze sincs a kriminalitásnak, mint társadalmi jelenségnek színezetéhez.

A normálisnak a patológikustól való módszertani alapon nyugvó elkülönítése Durkheim nevéhez fűződik. Az előtte levő megállapítások majd vallás-erkölcsi talajból fakadtak, majd pedig teórián nyugodtak. Durkheim kiinduló pontja a következő.³ Mint minden biológiai, úgy minden szociológiai jelenség is a körülmények szerint különböző formát ölthet magára anélkül, hogy lényegileg változáson menne keresztül. Ezek között a formák között kétféle van: az egyik, amely a jelenségek hasoncsoportjánál rendszeresen mutatkozik, a másik, amely csak kivételesen. Így a jelenségeknek két megkülönböztethető csoportja van: a normálisak, vagyis azok a jelenségek, melyek a legáltalánosabb alakot mutatják és a patológikusok, vagyis azok, melyek csak kivételek időben és térben. Vagyis: "Egy társadalmi tény bizonyos társadalmi típushoz viszonyítva, fejlődésének bizonyos fokán tekintve, normális, mihelyt az ilyen fajta társadalmak átlagában, fejlődésük megfelelő fázisára való tekintettel előfordul."

Durkheim a normális- és patológikusról adott e meghatározása szempontjából azután a kriminalitást veszi vizsgálat alá. Megállapítása pedig úgy szól, hogy a kriminalitás általában normális társadalmi jelenség, mert a büntett nem kivétel,

3 Durkheim: Die Methode der Sociologie. Leipzig, 1908. 73-104.

mely csak bizonyos társadalmi csoportoknál volna megtalálható, hanem az előfordul minden társadalmi típusnál. Nincs társadalom, melyben kriminalitás ne lenne, azaz: "olyan társadalom, mely attól mentes lenne, teljesen lehetetlen" (95. old.). Ha tehát a kriminalitást úgy állítanók be, mint társadalmi betegséget, úgy ezzel azt mondanók ki, hogy a betegség nem valami esetlegesség, hanem átlagjelenség, mi természetesen a pszichológiai és patológiai válaszfal megsemmisítését foglalná magában.

Ha tehát a kriminalitás normális társadalmi jelenség, kérdezzük: megmarad-e mindig a normális jelleg keretén belül? Durkheim szerint átlépi azt és patológikus jelleget ölt, mihelyt a büntetendő cselekmények száma adott helyen és időben hirtelen megemelkedik. Normális csak addig, míg a megfelelő társadalmi típus kriminalitásának átlagszínvonalát nem lépi túl.

Míg Durkheim a társadalmi jelenségek eme két nagy csoportját elég sikerülten különítette el egymástól, addig kevésbé mondható sikerültnek a kriminalitás patológikus jellegének megállapítása. Durkheim ugyanis, amint a fentiekből látjuk, a kriminalitás jellegét kizárólag annak a számaránya útján állapítja meg. Ez pedig a kérdés eldöntésének nem az egyedüli útja, de nem is főútja.

A kriminalitás patológikus jellegének megállapításáért szükséges magának a kriminalitásnak fejlődését figyelemben részesítenünk, mert csak úgy tudjuk e társadalmi jelenséget meghatározott társadalmi típus fejlődésébe beilleszteni.

A kriminalitás, amint tudjuk, összetett jelenség: biológiai, szociális és fizikai erők eredője. S mint minden életjelenség, úgy ez is evolvál, azaz amiként változnak a komponensek, annak megfelelően változik az eredő erő is. Így századunk bűnözési képe egészen más, mint amilyen volt pl. a primitív törzsszervezeté, vagy a középkori hűbérállamoké: a biológiai és szociális fejlődés fázisai között bűnügyi statisztikájának vizsgálatánál Franciaországra nézve úgy találta, hogy míg a büntettek száma felére apadt, addig a vétségek száma több mint háromszorosára emelkedett. S ez a folyamat általános.

Mikor tehát a szociológus megállapítja a kriminalitás fejlődésének emez irányát, nem maradhat meg a tény konstatálásánál, hanem azok után a tényezők után érdeklődik, melyek e változást előidézték. Általánosságban már említettük a kriminalitás tényezőiben beálló változások átalakulását.

Ezúttal azt kérdezzük, miben is áll eme változás?

A kriminalitás aetiológiai fejtegetését a francia és szocialista iskola kizárólag a társadalmi környezet, illetőleg a társadalom kapitalista szervezetére vezeti vissza. A biopszichológiai iskola is a társadalmi tényezők súlyosabb voltát hirdeti. Így

mindhárom kriminológiai irány majd kizárólag, majd főleg a szociális fejlődés szempontjából értékeli a kriminalitás fejlődését. E helyen nem kívánunk a kriminalitás fejlődésének szociális tényezőivel, így nem különösen az industrializáció bomlasztó hatásával foglalkozni, hanem ehelyett a kevesebb figyelemben részesített biológiai tényezőkre akarnánk rámutatni. Annál is inkább, mert sajnos, nem részesíti a kriminalitás fejlődésének biológiai oldalát elég figyelemben az olasz iskola sem, mely pedig a bio-fiziológiai tényezőknek hirdeti magasabb fajsúlyát.

A kérdést rendszerint azzal szokták elintézni, hogy a biológiai fejlődés oly lassú, hogy a társadalmi fejlődés mellett teljesen elszíntelenedik; de nem érdeklődnek azután az iránt, vajon eme nagyfokú és látható társadalmi evolúcióban nincs-e részük a biológiai tényezőknek is?

E helyen megkíséreljük pár fontosabb antropológiai adat alapján a biológiai fejlődés irányát vázolni.

Az emberi nem fejlődéstani történetéből azt látjuk, hogy a testi szervezet aránylag kisfokú anatómiai átalakulása mellett a központi idegrendszer, teljesen az agy ama szerv, mely a fejlődés hosszú pályáján feltűnőbb változáson ment keresztül. Sőt magán az arckoponyán végbement átalakulások is eme agyfejlődéssel állanak okozati összefüggésben. Arra nézve, hogy az emberi koponya minő térfogati változáson ment keresztül az idők folyamán, Broca végzett nagyobb anyagon először tanulmányt. E célra 13. és 19. századbeli párizsi koponyákat hasonlított össze s úgy találta, hogy hat század alatt a párizsi koponyák középtartalma mintegy 33-55 cm³-rel növekedett. Vizsgálatait Topinard folytatta és hasonló eredményre jutott. Mindkét kutató ama következtetést vonja le, hogy a koponya ily növekedése csak a magasabb kultúrával járó jobban fejlett vagy resultansa. Amint emelkedik a kultúrszínvonal, növekszik az agyfelület mint a szellemi funkciók székhelye s ezzel együtt az agy tartalma, az agykoponya is. Részünkről kriminológiai antropológiai tanulmányaink közben az antropológiai adatok igen értékes halmazát gyűjtöttük össze, mely ama reláció megállapítására, mely az agykoponya s a szellemi képességek, illetve a kultúra fejlődése között mutatkozik, igen előnyösen alkalmazható. E helyen csak főbb csoportokat képezünk az antropológiai adatokból a jelzett reláció igazolására.

1. Az első csoportba azokat a kutatásokat foglalhatjuk össze, melyek az agysúly, koponyaürtartalom és koponyakerület viszonyszámait vizsgálják kiváló egyéneknél. Az eredmény, hogy kiváló egyének az átlagot meghaladó magasabb számegységekkel tűnnek ki.

2. A második csoportba tartozó kutatások: az agysúly, koponyaürtartalom, koponyakerület és az élethivatások viszonyát vizsgálja. Az eredmény az, hogy minél magasabb szellemi kiképzésben részesült valaki, vagy minél magasabb szellemi funkciót tétel fel az illető foglalkozási ág betöltése: annál nagyobbak az antropológiai mérekszámok.

3. A harmadik csoport azokat a kutatásokat egyesíti, melyek az agy és koponya relációját civilizálatlan népeknél teszik megfigyelés tárgyává. Ezen kutatások eredménye, hogy a kultúr színvonal emelkedésével nő az agy és vele az agykoponya.

4. Még figyelemmel lehet ama viszony kimutatására lenni, mely kiváló és gyenge előmenetelű tanulók koponyájánál mutatkozik. A viszony itt is egyenes.

Kérdés tehát most, hogy mi az összeredmény? Eme négy főosztályba csoportosított antropológiai kutatásokból a következőket állapíthatjuk meg:

a) Magyasabb szellemi képességekkel nagyobb súlyú agy, nagyobb ürtartalmú és nagyobb területű koponya kapcsolatos.

b) A kultúra színvonalának emelkedésével párhuzamosan növekszik az emberi agy és koponya.

c) Az emberi nem fejlődésének iránya a szellemi képességek egyre fokozódó izmosodásában áll.

És most térjünk vissza a kriminalitáshoz. A nemzetközi bűnügyi statisztika áttekintéséből azt az összképet nyerjük, mit már Tarde Franciaországra megállapított, hogy ti. a nagy kriminalitás sorvadóban, a kis kriminalitás pedig fejlődőben van. Továbbá míg a rafináltabb, intenzívebb szellemi munkát, kigondolást és megvalósítást feltételező büntetendő cselekmények száma emelkedik, addig a durvább, nyers érzéki elemeken nyugvó büntettek elkövetése mind jobban apad.

Ferrero a kultúrának két típusát különbözteti meg. Kultúra erőszakkal az egyik: kultúra csellel a másik. Vagyis ez ugyanaz, mit a fejlődés irányának megállapításából tudunk; az emberi nem fejlődésének iránya a szellemi potenciák izmosodásában áll!

Lombroso a gondolatot már egészében kifejezésre juttatja. Szerinte rég letűnt idők atavisztikus kriminalitásának helyébe (a személy elleni bűncselekmények durvább alakjai), mely inkább izomtevékenység volt, a modern idők evolváltn bűnözése (a vagyon és személy elleni büntetendő cselekmények finomabb alakjai), mely már inkább agyműködés, illeszkedik be.

E helyen nem mehetünk bele a még ma kevésbé tisztázott kérdés feszegetésébe, hogy mi a válaszfal az atavizmus és patológia között? Elég, ha Mantegazzára

hivatkozunk, ki szerint patológia és atavizmus két külön dolog, melyek gyakran összefolynak, de még gyakrabban párhuzamosan haladnak s bár külső megjelenésükben gyakran egyformák, jellegük egymástól mégis elszigetelt. Sajnos, a tudomány újabb kutatásai sem adnak pozitívabb feleletet.

A kriminalitás normális és patológikus jellegének megállapítására irányuló kriminológiai kutatás tehát a következő eredményre vezet. A kriminalitás normális társadalmi jelenség és megtartja mindaddig normális jellegét, míg a fejlődést nem gátolja, patológikus jelleget tehát csak akkor ölt, mikor a fejlődés szabad érvényesülésének útjába kerül.

Más szavakkal patológikus valamely társadalom kriminalitásának alakulása, ha abban regresszív büntettek mutatnak magas ívelést akkor, mikor ugyanolyan típusú és ugyanolyan fejlődési fázisú társadalomban az evolutív büntettek vannak túlsúlyban és fordítva. Ez a kriminalitás jellegének megállapításánál az első és fő szimptóma. A másik, mit Durkheim egyetlen lát, a kriminalitás számarányában bizonyos társadalmi típuson belül megnyilvánuló váratlan megbillenés, a kriminalitás hirtelen felszökkenése.

Annak, hogy a kriminalitás normális társadalmi életjelenség, mely tehát a normális testben tanulmányozandó, kriminológiailag igen fontos következménye van. A nemzetközi kriminálstatisztika számoszlopait a legkülönbözőbb államokban az utolsó ötven évre visszamenőleg vizsgálva azt látjuk, hogy a kriminalitás (itt nem téve különbséget annak különböző fajai között) általában emelkedőben van. **S ez a kriminalitás normális jellegének egyik legfőbb bizonyítéka, mert ha a naptári évek számainak növekedésével a kriminalitás statisztikai mérlege apadást jelezne, úgy tényleg abban kellene hinni, hogy kezdi veszíteni normális jellegét.**⁴ Annak megállapítása azért, hogy a kriminalitás normális társadalmi jelenség, azt jelenti, hogy a kriminalitás sorsa a társadalmi élet sorsával van összekötve, vagyis előbb nem várható a kriminalitás végleges elsorvadása, míg nem történik meg az utolsó még létező társadalmi típus felbomlása. A kriminalitás tehát eszerint, létét a társadalom létehez viszonyítva örökéletű jelenség.

Ennek illetően leszögezése kétségtelenül paradox kijelentésnek látszik, de csak a felületesebb megtekintésre. Ugyanis a kriminalitás halhatatlansága, ha szabad e szót használni, látszólag a büntett elleni küzdelem csődjét jelenti. És így könnyen

4 Durkheim in.

ejthet egyeseket apátiába. Szerencsére azonban, amint a kriminológiai kutatások megbízhatóan igazolják, a kriminalitásnak a még olyan intenzív kiirthatatlan szívéssága nem jelenti a kultúra csődjét sem, amely látszólag szintén a kriminalitás elleni küzdelemben, mint értéktelen, vagy egyesek szerint egyenesen károsan ható tényező mutatkozik. A kriminológia akkor, mikor kegyetlenül tépi szét az utópiák gyönyörűen megszerkesztett álmát amaz eszményi, boldog társadalomról, melyben csak múzeumokból ismerik a homo delinquent, egyúttal vigasztaló magyarázattal is szolgál, mert rámutat a büntettes társadalmi szükségességére is.

De láttuk közelebbről, nem volna várható mégis a kriminalitás egykori elsorvadása a kriminológiai kutatások alapján? A kriminalitás biológiai és társadalmi tényezői bármint változzanak, azzal meg nem változtathatók abban az irányban, hogy az erény forrásaivá alakuljanak, mert akkor már ismét a fellépő új szükségletekkel, az új fiziológiai és szociális érdekkörökkel a társadalom értékítélete meg át metamorfózison s a büntett fogalma nem vág össze a korábbi fejlődési fok uralkodó osztályának mélyen gyökerező és határozott felfogásával (Somló).⁵ Maga a kriminalitás, mint homogén tömeg változatlan, csak más-más megjelenési alakot mutat. Ez pedig lényeges.

Amint nem várható, akként nem is kívánatos a gonosztevő teljes kipusztulása, mert mint már említettük, a kriminalitás egyúttal szükséges társadalmi jelenség.

A békés társadalom és a vele szembe helyezkedő gonosztevő között örökös küzdelem van. Mindazt, mit a tudomány és technika nyújt, egyik a másik ellen igyekszik csatasorba állítani. A huszadik század gonosztevőjének az elektromosság, galvanoplasztika, fotokémia, rádium, szuggesztió, hipnotizmus fegyverei állanak a társadalom ellen kifejtendő küzdelmében rendelkezésére. Viszont a társadalom, a kriminalisztika ma már magasra fejlett művészetét állítja azzal szembe. Így tehát végtelen pályán halad a két ellenség. A gonosztevő van elől, azt elérni igyekszik a társadalom. A küzdelem folyton tartó, melyből csak egy harmadik kerül ki véglegesen győztesen és ez az emberi előhaladás.

S maga az előhaladás is közvetve egyik táplálója a kriminalitás talajának. Mint Tarde mondja, minthogy a kultúra elősegíti az erkölcsi fejlődést, e gondolatnak teljes végiggondolásával az következne, hogy: "a végső következmény gyanánt a

⁵ Somló: Jogbölcséleti előadásai. II. k.

büntények teljes felszívódásának kellene beállania, a kultúrának fel kellene emésztenie saját kriminalitását, úgy mint a kémények felemésztik saját füstjüket."⁶ De hogy egy társadalom ehhez az "eszményi tisztaság"-hoz eljusson, szüksége van külső összeköttetéseket létesíteni, s kénytelen nagyobbítani felfedezései tárházát. Így mondja azután Tarde annyira jellegzetesen: "Ha így minden egyes bünténynél vissza lehetne menni annak társadalmi forrására, akkor azt látnók, hogy a kérdéses forrongásnak fő indító oka mindig valami igazi nagy szellemi újítás behozatal volt." Mi a találmány, ha nem más, mint a fejlődés produktuma és élesztője? Felveti ezért Tarde a kérdést, hogy nincs-e valami összefüggés korunkban e minden fejlődésünk szülőokát képező eltérések gyakorisága és a kriminalitás eltérésének nagy száma között? A feltett kérdésre pedig úgy válaszol, hogy az egyéni felszabadulás lehet közös oka mind a kettőnek. "Így halad előre, ami inkább találékony és zseniális, mint bűnös, de talán egy kevésbé éppen ezért bűnös, mert zseniális, forrongó kultúránk a maga útján."

De a közerkölcs általános fejlődése szempontjából, mint e fejlődés tényezője is, szerephez jut a kriminalitás. Minden fejlődés annyi mint: változás. Nincs ez másként az erkölcs fejlődésében sem. Ha tehát azok a szociális érzelmek, melyek az erkölcs alapját képezik, minden változással szemben ellentállók, úgy az erkölcs fejlődésében pang. "Minél erősebb egy szerkezet — írja Durkheim — annál nagyobb ellentállást gyakorol minden változtatással szemben: ez éppen annyira érvényesül funkcionális berendezéseknél, mint anatómiaiaknál." Így tehát ha nem volna büntettes, úgy nem lenne meg a régi morál fejlődésének az élesztője, mert nem volna, ki individuális erkölcsi felfogását a társadalmi erkölccsel szembe állítsa s így a célok heterogénéjáról szóló principiumát alkalmazva, mely szerint ti. minden emberi cselekvés hatása többé vagy kevésbé az akaratú indítékokon túlnyúl, úgy, hogy jövőbeli cselekvésekre új motívumok keletkeznek, a kriminalitás méltán tüntethető úgy fel, mint ilyen heterogén motívum, vagyis mint "az erkölcsinek egy hatékony tényezője". (Wulffen)

De a kriminalitás az erkölcs fejlődésében nem pusztán ily közvetett úton jut szerephez, hanem közvetlenül is, mikor eme változásokat nemcsak lehetővé teszi, de azokat egyenesen előkészíti. Így a büntett azután nem egyszer a jövő morál zenéje! Egy Socratest, egy Falileit kora társadalma mint gonosztevőket ítéli el és

⁶ Tarde: Criminalité Comparée. Ford. Lengyel A.

vetl meg, ma pedig az emberi gondolkodás felszabadítóit látja bennük. És ez a történelem folyamán minduntalan megismétlődik.

Maxwell⁷ ennek alapján a kriminalitásnak két fajtát különbözteti meg: a retro- és anterograd kriminalitást. Az előbbi a regresszív s így tehát a káros variációkat képviseli, az utóbbi pedig a fejlődés szempontjából hasznos variáció. Így Maxwell szerint az első keresztények, mint a régi erkölcs és állami rend ellenségei, vagy pedig felvilágosodás korának szabad gondolkodói: az anterograd kriminalitásnak képviselői.

Ismételjük tehát, a kriminalitás nemcsak normális társadalmi jelenség, hanem mint ilyen egyúttal szükséges szociális termék is. De ezzel még nincs az mondva, mintha az ellene való küzdelemre szükség nem volna, amint abban az az állítás sem rejlik, mintha a kultúrának a kriminalításra való kihatása észrevehető nem lenne.

A büntett elleni küzdelem leghatalmasabb fegyvere a szükségletek harmonikus kielégítésében áll. De viszont a szükségletek törvénye, hogy a kielégített szükségletekkel újak keletkeznek. Így tehát a kielégített szükségletek által elsorvadt kriminalitás helyébe a keletkező új szükségletek talaján új kriminalitás ver gyökeret. S épp ebből a szempontból jut oly nagy misszióhoz a kultúra. Mert miként a legdurvább műveletlenség állapotából való kibontakozási folyamat legelső fázisa új, addig nem érzett szükségletek jelentkezésében állott, akként minden további fok újabb szükségérzetek keletkezésével azonos. "A szükségletek fejlődésének így olyan irányát kapjuk, amelynél az anyagi szükségletek mindinkább szellemiekké alakulnak át és pedig akár annak folytán, hogy az anyagi szükségletek némelyike egyszerűen elnémul az új szellemi szükségletek előtt, akár annál fogva, hogy az anyagi szükségletek bizonyos ideálisabb törekvések mezébe öltözködnek."⁸ Földes után a szükségleteknek a kultúra hatása alatt való illetén átalakulását találóan a szükségletek átszellemülésének mondhatjuk.

A kriminalitás elleni leghatékonyabb kriminál- és szociálpolitikai küzdelemre igenis szükség van. Mert csak ezeknek állandó erő kifejtése, kapcsoltan a kultúra jótékony hatásával, az, mi lehetetlenné teszi, hogy a kriminalitás patológikus jelleget ölthessen. És szükség van jelesen a minél magasabban fejlett kultúrára, mert csak

ez gátolja meg, hogy a kriminalitás fejlődésének iránya a társadalmi fejlődés irányával szembe kerüljön.

A kriminalitás elleni egész küzdelem tehát nem más, mint a kriminalitás mesterséges tenyésztése. És ebben az értelemben mondhatjuk Madách-al: "Küzdelet kívánok, diszharmoníát, mely új erőt szül, új világot ad".

(*Magyar Tudományos Szemle, 1913. évf. 7. sz.*)

7 Maxwell: *Le crime et la société*. Párizs, 1909. 157. l.

8 Navratil: *Közgazdaságtani előadásai*. Budapest, 1906. 120. l.